

УДК 377.1:140.8 (Зимомря)

Марія Якубовська

**АРХЕТИП ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО СВІТОГЛЯДУ
СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ
(НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОГО ДОРОБКУ МИКОЛИ ЗИМОМРІ)**

Глибокі соціально-економічні, політичні перетворення, які відбуваються в Україні, викликали докорінні зміни в усіх галузях суспільного життя, особливо в освіті, головною метою якої є розвиток людини як особистості, суб'єкта діяльності та спілкування.

Серед інноваційних напрямів якісного реформування сучасної професійної освіти є культурологічний, який дозволяє знайти нові позитивні яскраві суспільні ідеали, на прикладі яких сучасний студент матиме «тверду життєву школу» (вислів І. Франка – М.Я.) – основу формування його світогляду та становлення людської індивідуальності, без чого неможливе формування якісно нової духовної еліти суспільства.

Творчий доробок письменника, науковця, педагога Миколи Зимомрі – яскравий приклад життєвого шляху подвижника, трударя, невтомного працелюба із глибинним і всебічним осягненням людського існування та його тривання у процесі історичного розвитку суспільства. Великий інтелектуал М. Зимомря, у своєму творчому та науковому доробку органічно поєднав письменницький і науковий талант із обдаруванням вченого-філософа, у полі зору якого постійно опиняються найяскравіші явища сучасності. М. Зимомря вмів внутрішнім зором знайти найяскравіші деталі сучасності, часом невидимі для широкого загалу, бо талант тонкого спостереження, набутий багатьма роками важкої щоденної праці, витворив особливе вміння вченого мислити і відчувати, вселяти надію і віру, творити і перемагати. Його розповіді про людей і про наукові явища несуть особливу естетичну парадигму, а мудре око філософа та науковця акцентує на найголовніших деталях у кожному животрепетному дослідженні людського буття.

Х. Ортега-і-Гасет наголошував: «Чи ми хочемо того, чи ні, людське життя постійно пов'язане з майбутнім. З сучасного моменту ми скеровуємо свою увагу на прийдешній. Тому жити – це завжди, завжди, без угаву та спочинку, працювати. Чому нікому не спало на думку, що працювати, робити будь-що, означає здійснювати майбутнє? Навіть коли ми поринаємо в спомини. Ми викликаємо спогади в даний момент, щоб

осягнути щось у наступний момент... Отже, ми стверджуємо: для людини все має зміст лише в міру того, як воно скероване до майбутнього» [3, с. 127]. Особливість творчого стилю М. Зимомрі – це погляд на явища дійсності через призму безперервного часотривання.

Твори М. Зимомрі дозволяють творити архетип духовного буття сучасності. Парадигма цього архетипу повинна стати основою формування культурологічного світогляду сучасних студентів технічних університетів, оскільки серед завдань освіти та виховання на перший план висувається розвиток особистості, яка постійно перебуває в соціальному оточенні та зазнає його впливу вже на ранніх стадіях розвитку.

Особливість формування гуманітарного оточення полягає в тому, що його зміст повинен бути гуманістичним, а за спрямованістю відповідати вимогам ХХІ століття. Таке оточення спрямоване на перетворення ВНЗ не лише в навчальний, професійний центр, а також у культурний, науковий, інтелектуальний, виховний, комунікативний тощо; оскільки освітня модель ефективна, якщо вона сприяє тому, щоб у суспільстві був можливий якомога більший обсяг комунікативної поведінки людей у їх багатогранному життєвому світі. У даному випадку дуже часто навчальний заклад стає епіцентром культурного життя міста, області, регіону. Основою культурологічного оточення, його системотворчим чинником є аксіологічний компонент (вищі духовні цінності), який формує новий культурологічний, ціннісний світогляд особистості.

У своїх дослідженнях М. Зимомря доводить, що героєм сучасності повинна стати всебічно освічена мудра людина. Тому в його працях поруч з узагальненими науковими фактами несподівано постають життєві оповідки, котрі максимально наближають читача (слухача) до теми оповіді. Кожен персонаж має свої найсокровенніші риси, і від того оповідь стає довірливою, майже інтимною.

М. Зимомря водить у науковий обіг цілу низку імен, які складають парадигму духовного світу сучасного історичного тривання. Владика Іван Маргітич, Володимир Овсійчук, Дмитро Павличко, Микола Мушинка, Анна-Галя Горбач, Федір Погребенник, Яків Штернберг, Юрій Борєв, Іван Сенько, Кирило Галас, Михайло Орос, Степан Злупко, Михайло Волощук, Петро Фещенко, Василь Бреза, Володимир Грабовський, Гафія Зимомря. Від подиху цих життєвих історій, людських доль вивищується небо, розгортає крила людська душа; симфонія сьогодення переливається у симфонію вічності.

Від рівня засвоєння базової гуманітарної культури залежить розвиток особистості в гармонії із загальнолюдською культурою. На основі

загальнолюдської культури можливий розвиток усіх сторін особистості, урахування її суб'єктивних потреб і об'єктивних умов, пов'язаних із матеріальною базою і кадровим потенціалом освіти. Хто пізнав закони мистецтва, високої культури в праці, в людських стосунках, у відчутті світу, той збагнув найвищу суть перебування людини на землі. Д. Павличко в інтерв'ю «Рубати правду до віч» на запитання М. Зимомрі про сенс «самотнього людського голосу», коли відбувається своєрідна «реконструкція» почуття, власне осмислена сповідь творця слова перед читачем», відповідає, що «у тій хвилині, коли людина відчула вартість свого життя, своє покликання на землі, відбувається перебудова духу людини, власне, добудова: я назвав би це встановлення закосиченого стрічками деревця на вже зведених, але ще не накритій людській хаті... Великі твори, як правило, поставали зі сповідальних мотивів, але є також моменти геніальності, що виринають із вибухів почувань» [1, с 373].

Сучасний етап професійної освіти характеризується системним підходом до вирішення складних науково-технічних завдань. Інноваційна педагогічна діяльність самою своєю природою повинна бути пов'язана з технічною творчістю, оскільки науково-технічна революція, що охопила всі сфери матеріального виробництва, вимагає готувати такого фахівця, який би легко адаптувався до технологічних умов, що змінюються. Культурологічна компетентність є у цій системі основою становлення його творчої інтуїції та духовного переконання. Родинне вогнище стає важливим джерелом формування особистості майбутнього фахівця-професіонала. Мати письменника М. Зимомрі – народна співачка Гафія Зимомря – зуміла зафіксувати в пам'яті збережені в коломийках спостереження трудового люду під час праці та відпочинку, радості та горя, його висновки, що є виявом глибокої життєвої мудрості й сконденсованості в образних, емоційних мініатюрах, що вихопилися із самих глибин народного світосприймання [1, с. 332].

Такою Матір'ю-Трудівницею і постає Г. Зимомря у творчому спогаді: «Пекучим буває піт, коли серпневої днини горяни скиртують. Особливо цей труд дається взнаки жінкам. Що й казати, але Михайло Томчаній вивів істину: носити соломі та її скиртувати належить чоловікам, бо це вже – «не жіноча робота». А я бачу її на видноколі: у спітніле лице в'їдається за скиртуванням овес... Руки ожередять непорушні снопи, а погляд втомлених очей раз у раз здіймається до неба – спека надломить його і лавиною упаде дощовиця. По якійсь хвилині небо – розколоте навпіл блискавкою – звисатиме над урочищем Пі-

кашик. На її тлі ввижається мені образ Матері...» [1, с. 325]. Невипадково у текстах М. Зимомрі образ Матері пишеться з великої літери як вираз особливої, буквально сакральної пошани.

М. Зимомря на конкретних прикладах доводить, що культурологічна компетентність, необхідність якої диктується потребами виживання особистості в різнопланових, швидкоплинних і кардинально протилежно змінюваних соціальних умовах, покликана визначити місце та її роль у державотворенні. Тому розробка проблем культурологічної грамотності сучасного професіонала-фахівця на сучасному етапі розвитку і становлення вищої школи повинна стати одним із провідних напрямів подальшого розвитку вітчизняної системи освіти.

Актуалізація змісту культурологічних знань у вищій педагогічній школі – це динамічний, безперервний процес, що не залежить від впливу оточення, але враховує інформаційні й енергетичні управлінські властивості особистості у здійсненні культурологічного виховання студентів і проявляється у зв'язках навчання через структурування змісту, організації засвоєння його за допомогою застосування видів, форм і методів діяльності, що становлять педагогічну складову формування культурологічного світогляду фахівця вищої школи.

На прикладі всебічного аналізу творчого доробку М. Зимомрі можемо стверджувати, що культурологічна освіченість сучасного студентства повинна формуватися єдністю предметного, процесуального, генетичного та соціального напрямів. Розповідаючи про Йосипа Тарелю, М. Зимомря наводить вислів І. Канта: «Людина створена на те, щоб сама себе створила». «Визначальною домінантою його (Йосипа Тарелі – М.Я.) світоглядної засади постійно була одноцільність поступу вперед – туди, де світло для рідного народу; це й спричинило реалізацію його волевиявлення, його кредо: бути на сторожі й охоронцем правди...» [1, с. 320].

Культурологічна компетентність визначається як форма відображення особистістю особливостей організації соціального досвіду за допомогою трьох провідних сфер: психолого-культурологічної, соціально-культурологічної, культурологічно-педагогічної. Це поєднання і становить архетип формування культурологічного світогляду студентів технічних навчальних закладів як основи становлення гармонійного розвитку особистості сучасного професіонала-фахівця.

Як показує науково-педагогічний досвід М. Зимомрі, культурологічна сфера систематичного впливу розглядається цілісним педагогічним утворенням за процесами навчання, виховання, розвитку, що

передбачає їх реалізацію в сім'ї, вищому навчальному закладі та суспільстві в цілому; актуалізується в її предметній структурі: предметі культурології, організації, допоміжних засобах, русі культурологічних продуктів діяльності, технологіях, культурологічній політиці; активізується в її діяльнісній структурі через поведінку, усвідомленість, предметні дії, які виводять майбутнього фахівця в соціальний світ буття. «У спадок від батька син одержав любов до праці, житейську тривкість, а від матері перейняв мудру розсудливість і любов до співанки. Але Іванові Зимомрі судилася недовга життєва дорога: помер на тридцять шостому році життя, полишивши дружину вдовицею з п'ятьма діточками. Яким було його життя в суворі повоєнні роки, один Бог знає, найми в багатших сусідів, раннє змушніння, самостійне здобування шматка хліба – то були і випробування долі, і життєвий гарт для Василя, Івана, Федора, Миколи, Юрія; а їхня єдина сестричка Марія відійшла у вічність в ангельському віці...» [2 с. 427].

М. Зимомря переконаний, що конкурентний ринок диктує індивідуальний стиль соціалізації особистості. Він полягає в засвоєнні правил існування й діяльності культурологічно освіченої людини, тобто в оволодінні та постійному підтримуванні себе в інформаційному просторі; систематичному вдосконаленні раціональних дій, навчанні та праці як джерелі закріплення категорії духовної раціональності. «...Істотним є внесок Миколи Зимомрі в теорію інтерпретації та рецепції тексту. Остання, за його дослідницьким інструментарієм, охоплює три стадії: інтерпретаційну (виявлення факту, явища, тенденції, закономірності), критично-оцінювальну (сприйняття явища, факту, тенденції реципієнтом), інтерпретаційно-перекладну, яка є найважливішою в адекватному освоєнні змісту мовою мети. Приміром, творчість Т. Шевченка відтворена у шатах німецької мови на всіх трьох рівнях...» [2, с 430].

Як показує науковий і письменницький доробок М. Зимомрі, кожна з умов культурологічної грамотності студентів ґрунтується на принципах вибірковості, наступності, що забезпечує неперервність теоретико-методичної підготовки фахівця вищої школи до культурологічного виховання студентів у її інваріантних і варіативних навчальних програмах. Аналізуючи творчий доробок доктора філологічних наук, професора В. Марка, М. Зимомря наголошує: «Цілковиту рацію має дослідник, підкреслюючи суспільну значущість художньої концепції людини як важливої естетичної й методологічної категорії. Вона стосується не тільки принципів і способів відображення, приміром, персонажів, але й системи соціально-художніх поглядів письменника на

людину, оцінку її діяльності з позиції ідеалу» [1, с. 103]. Прямуювання до ідеалу є складовою частиною формування культурологічного світогляду сучасних студентів вищої професійної школи.

Як свідчить художньо-науковий досвід М. Зимомрі, ефективність фахової підготовки студентів до здійснення культурологічного виховання може буде досягнута за таких умов: актуалізації економічного пізнання для фахової компетентності студента вищої професійної школи; формування змісту й обсягу теоретичної підготовки фахівця вищого навчального закладу до культурологічного виховання молоді, яке визначається ґрунтовністю культурологічної теорії та закономірностями її впровадження у навчання і побутово-господарську діяльність; культурологічної технології фахової підготовки, яка будується на змісті, активних методах і засобах навчання, що розвиває культурологічну складову майбутнього професіонала-фахівця; реалізації методичних основ культурологічної підготовки сучасного студента, що стане ефективною за умови актуалізації технологій культурологічного виховання студентів, побудованих на конкретних навчальних системах діяльності особистості у процесі навчання, виховання та встановлення тісного зв'язку між родиною, вищим навчальним закладом і суспільством у цілому.

М. Зимомря – видатний майстер педагогічної справи. Манера його письма талановита, як і майстерність «його усного слова, одержана у спадок від матусі, яка назавжди стала для нього ідеалом людських гідностей. Йому випало читати лекції з теорії перекладу студентам вищих навчальних закладів України, Росії, Польщі, Болгарії, Словаччини, Німеччини та Угорщини. Його слово несе не тільки достовірну інформацію, а й засвідчує глибоку й оригінальну особистість мовця» [2, с. 434].

У 1952 р. американські культурологи А. Кребер і А. Клакхон нарахували 164 визначення терміна «культура» і понад 100 спроб пояснити феномен культури теоретично. Через 20 років французький культуролог А. Моль репрезентував уже 250 формулювань. Сьогодні ж В. Титаренко вказує на наявність близько 500 варіантів визначення цього феномена.

Кожна з наук, що вивчає питання культури, виходячи зі свого предмета дослідження, виявляє ті її сторони і стосунки, що попадають у спектр розгляду даної галузі. Саме слово «культура» походить від латинського «cultura», що дослівно означає освіта, виховання, розвиток і має багато значень: все те, що створене людиною, на відміну від того, що створене природою; сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань, які відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства та людини; локалізоване у часі та просторі соціально-

історичне утворення; виховання і навчання самої людини; ступінь досконалості, досягнутої в оволодінні тією чи іншою галуззю знань чи діяльності; сукупність способів і прийомів організації, реалізації та розвитку людської життєдіяльності, способів людського буття [5].

Як свідчить творчий доробок М. Зимомрі, єдність матеріальної та духовної культури, їх зв'язок визначаються єдиним джерелом їх походження – працею. Трудовий життєвий шлях є однією з найважливіших загальнолюдських цінностей. Це те, що сприяє всебічному розвитку: нові знання, вміння, майстерність, досвід, задоволення від виконаної роботи, почуття власної гідності та користі для суспільства. Говорячи про науково-педагогічний і письменницький досвід професора М. Зимомрі, його побратим В. Марко наголошує: «Здобутків чимало. Переглядаю зроблене і дивуюся, бо такий доробок до снаги небагатьом. Є чому порадіти. Але коли спитав його, що принесло найбільшу втіху, помовчавши, відповів із сумовитою задумою: «Усе давалося тяжко – і настільки, що, коли приходила перемога, не було сил радіти...» [2, с. 426–434].

Вивчення проблем і завдань культурологічної підготовки студентів технічних університетів у контексті формування сучасних педагогічних інновацій професійної школи суспільства на прикладі вивчення письменницького і наукового доробку професора М. Зимомрі дозволяє зробити такі висновки: формування структури культурологічної підготовки студентів технічних університетів може ефективно здійснюватись лише шляхом взаємопов'язаної та цілеспрямованої діяльності всіх структур; культурологічна підготовка студентів може бути досягнута лише за умови викладання циклу соціально-гуманітарних дисциплін; культурологічна підготовка студентів потребує різноманіття моделей інноваційної професійної підготовки, яка обов'язково враховує профіль майбутнього фахівця.

Посилання:

1. *Зимомря, М.* Долі в людях. — Дрогобич : Коло, 2006. — 476 с.
2. *Марко, В.* Відзимки робітної ластівки // *Зимомря М.* Долі в людях. — Дрогобич : Коло, 2006. — С. 426-434.
3. *Ортега-і-Гасет, Х.* Вибрані твори. — Київ : Основи, 1998. — 420 с.
4. *Сеник, Л.* Прочитання людської долі // *Зимомря М.* Долі в людях. — Дрогобич : Коло, 2006. — С. 3-4.
5. Український радянський енциклопедичний словник: В 3 т. / Відп. ред. *А. В. Кудрицький*. — Т. 2. — К. : Голов. ред. УРЕ, 1987. — 736 с.

References (transliterated and translated):

1. *Zymomria, M.* Doli v liudiakh (Fate in humans). Drohobych, 2006, 476 p.

2. *Marko V. Vidzymky robitnoi lastivky (I Vidzymky of labor-swallow) // Zymomria, M. Doli v liudiakh (Fate in humans). Drohobych, 2006, pp. 426-434.*
3. *Jose Ortega y Gasset. Vybrani tvory (Selected works). Kyiv, 1998, 420 p.*
4. *Sennyk, L. Prochytannia liudskoi doli (Reading human destiny) // Zymomria, M. Doli v liudiakh (Fate in humans). Drohobych, 2006, pp. 3-4.*
5. *Ukrainskyi radianskyi entsyklopedychnyi slovnyk : v 3 t. (Ukrainian Soviet Encyclopedic Dictionary : In 3 volumes). / A. V. Kudrytskyi (ed.) Kyiv, 1987. Vol. 2, 736 p.*

Стаття надійшла до редакції 28.04.2015

М. Якубовская

**Архетип формирования культурологического мировоззрения
студентов технических учебных заведений
(на примере творческого наследия М. Зимомри)**

Среди инновационных направлений качественного реформирования современного профессионального образования является культурологическое направление, позволяющее находить качественно новые инновационные педагогические подходы, главным направлением которых является формирование позитивных общественных идеалов – основа формирования мировоззрения и становления индивидуальности будущего профессионала-специалиста, без чего невозможно формирование качественно новой духовной элиты общества. В статье на примере анализа творчества ученого, писателя, педагога Николая Зимомри исследуется архетип формирования культурологического мировоззрения студентов технических учебных заведений как основа становления гармонической личности современной эпохи. Произведения Н. Зимомри позволяют творить архетип духовного бытия современности. На конкретных примерах ученый доказывает, что героем современности должен стать всесторонне образованный человек. Н. Зимомря доказывает, что культурологическая грамотность, необходимость которой диктуется потребностями выживания личности в разноплановых, мимолетных и кардинально противоположно изменяющихся социальных условиях, призвана определить ее место и роль в государстве. Поэтому разработка проблем культурологической грамотности современного профессионала-специалиста на современном этапе развития и становления высшей школы должна стать одним из ведущих направлений дальнейшего развития отечественной системы образования.

Ключевые слова: профессиональное образование, культурологическое мировоззрение, демократизация обучения, инновационные программы, гармоническое развитие личности.

M. Yakubovska

**Archetype of Technical School Students' Cultural Outlook Formation
(According to the Creative Heritage of M. Zymomria)**

Among the innovative directions of qualitative reforming of modern vocational education there is a cultural trend that helps one find quality innovative pedagogical approaches, the main direction of which is the formation of positive social ideals, which is the basis of formation of ideology and the future professional specialist's personality development, which is indispensable to the formation of a qualitatively new spiritual elite of society. The article based on the analysis of the creative heritage of the scholar, writer, and educator Nicholas Zymomria investigates the formation of archetype of technical school students' cultural outlook as a basis for the formation of harmonious personality of the modern era. The works by Nicholas Zymomria allow creating the archetype of the spiritual life of our time. In specific examples the scientist argues that the hero of our time should become a thoroughly educated person. Nicholas Zymomrya proves that cultural literacy, which is dictated by the need for the individual survival in the diverse, transient and radically opposed changing social conditions, is designed to determine the place and its role in the state. Therefore, the development of cultural literacy problems of modern professional specialist at the present stage of the development and the formation of higher school should be one of the key directions of further development of the national education system.

Keywords: professional education, cultural worldview, democratization of education, innovation programs, harmonious development of personality.

Рецензент – доктор педагогічних наук,
професор Г. П. Васянович